

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: קיץ תשע"ח, 2018
מספר השאלון: 012281
נספחים: נספח א — לשאלה 5
נספח ב — לשאלה 6
נספח ג — לשאלה 7

לימודי ארץ-ישראל וארכאולוגיה

ירושלים מן הכיבוש הצלבני ואילך

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעותיים.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.

פרק ראשון	—	(40×1)	—	40	נקודות
פרק שני	—	(20×1)	—	20	נקודות
פרק שלישי	—	(20×1)	—	20	נקודות
פרק רביעי	—	(5×4)	—	20	נקודות
סה"כ	—			100	נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראה מיוחדת: לפני שתענה, קרא בעיון את ההוראות בראש כל פרק.

הערות: בעמוד 7 בשאלון מפורטות התקופות העיקריות בתולדות ירושלים.

בעמוד 8 בשאלון מפורטים אתרי השטח הנוגעים לשאלון זה. האתרים מסודרים לפי תקופות.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטייטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טייטה" בראש כל עמוד טייטה. רישום טייטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

- שים לב:** (1) בעמוד 7 מפורטות התקופות העיקריות בתולדות ירושלים.
(2) בעמוד 8 מפורטים אתרי השטח הנוגעים לשאלון זה.
(3) ענה על השאלות בכל פרק לפי ההוראות.
בשאלות שבחרת ענה על כל סעיפי השאלה (מספר הנקודות לכל סעיף רשום בסופו).

פרק ראשון (40 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 1-2.

1. ירושלים במלחמת העצמאות

- א.** קרא את הקטע שלפניך, מתוך נאום שנשא דוד בן-גוריון בשנת 1950, וענה על השאלה שאחריו.
נהגי ישראל ומלוויהם מפלמ"ח וחי"ש, שהביאו יום-יום תנובת משקי הגליל העליון והתחתון, עמק יזרעאל ועמק הירדן ליהודים בירושלים – כתבו [את] אחד הפרקים הנהדרים בספר הגבורה של עם ישראל בימינו.
(מן הספר **זאת ירושלים**, חלק שני, הוצאת ת"ל, ירושלים, תשנ"ג, עמ' 215)
מקטע זה אפשר ללמוד על קשיי הלחימה על ירושלים וקשיי החיים בה.
ציין והסבר שניים מן הקשיים. (8 נקודות)
- ב.** לפניך רשימה של שלושה אירועים שאירעו בירושלים ובסביבתה בין חודש דצמבר 1947 לחודש מאי 1948 (מחודש כסלו עד חודש אייר, תש"ח).
— פיצוץ בניין המוסדות הלאומיים
— הפיצוץ ברחוב בן יהודה
— ההתקפה על שיירת הדסה
בחר שניים מן האירועים. תאר כל אחד מהם, והסבר מדוע נבחר כל אחד מן היעדים.
(10 נקודות)
- ג.** מבצע "נחשון" — הסבר מדוע נקרא המבצע בשם זה, והסבר את מטרותיו העיקריות של המבצע. (8 נקודות)
- ד.** מנזר סן סימון נכבש במבצע "יבوسی".
תאר את המטרות של מבצע "יבوسی", והסבר כיצד כיבוש מנזר סן סימון נועד לממש את המטרות האלה.
(8 נקודות)
- ה.** הלחימה בירושלים ובסביבתה הייתה קשה — הושקעו בה משאבים רבים, וכרבע מן הנופלים במלחמת העצמאות נהרגו בה.
מה היו לדעתך השיקולים המעשיים, הערכיים והסמליים, שהנחו את הנהגת היישוב בהחלטה להקדיש משאבים רבים וכוח אדם רב כל כך בלחימה על ירושלים ועל הדרך אליה?
(6 נקודות)
- /המשך בעמוד 3/

2. שינויים במרחב של ירושלים ובמעמדה

- א. תאר שתי פעולות שעשו הצלבנים כדי לחזק את מעמדה של ירושלים לאחר כיבושה. (8 נקודות)
- ב. השליט האיובי אל-מלכ מועט'ם עיסא בנה מחדש את חומות ירושלים, וזמן קצר לאחר מכן הרס אותן. הסבר מדוע הוא בנה את החומות, ומדוע הרס אותן. (8 נקודות)
- ג. ציין מפעל בנייה חשוב אחד של סלימאן המפואר בירושלים, והסבר את ההשפעה של מפעל זה על התפתחות העיר. (6 נקודות)
- ד. במחצית השנייה של המאה ה-19 התרחשו שינויים גדולים בגבולות של ירושלים. האם, לדעתך, שינויים אלה התרחשו ביוזמת תושבי העיר או ביוזמת גורמים מחוץ לה? נמק את תשובתך. (8 נקודות)
- ה. תאר את הצעת ההסתדרות הציונית לחלוקת ירושלים בעקבות החלטות ועדת פיל, והסבר את הקשר שלה ליציאה מן החומות. (10 נקודות)

פרק שני (20 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 3-4.

3. התקופה הצלבנית

- א. הסבר את הקשר בין מסעי הצלב לבין כנסיית הקבר, ותאר שינוי חשוב אחד שחל במבנה כנסיית הקבר במהלך התקופה הצלבנית. (8 נקודות)
- ב. הסבר מה היה ייחודם של המסדרים הצלבניים.
בחר שניים מן המסדרים. ציין את שמו של כל אחד מהם, ואת מיקום המרכז שלו בירושלים.
תאר מאפיין נוסף של כל אחד מן המסדרים האלה.
(12 נקודות)

4. מלחמת ששת הימים

- א. ביום הראשון למלחמה בירושלים (5 ביוני 1967) הקדיש צה"ל מאמץ רב לפעילות בפרוודור ירושלים ומצפון לעיר. הסבר מדוע. (8 נקודות)
- ב. תאר את המהלכים העיקריים של הקרב בגבעת התחמושת. (12 נקודות)

פרק שלישי (20 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 5-7.

5. נספח א

- א. מהו שמו של המבנה שבתצלום? הסבר מדוע הוא נקרא בשם זה. (6 נקודות)
- ב. ציין ותאר שלוש תקופות (או נקודות זמן) עיקריות בתולדותיו של מבנה זה ושל המתחם שהוא נמצא בו. (8 נקודות)
- ג. ציין מבנה אחד נוסף שהיה בעיר העתיקה במאה ה-19, ושימש באותו התפקיד כמו מבנה זה. הסבר מה אפשר ללמוד מן המבנים האלה על האוכלוסייה היהודית בעיר בתקופה זו. (6 נקודות)

6. נספח ב

- א. זהה את המבנה הנראה בנספח ב — ציין מה שמו, מתי נבנה, מה היה תפקידו בעת שנבנה, והיכן הוא ממוקם. (7 נקודות)
- ב. בתקופה שבה נבנה מבנה זה, נבנו בירושלים מוסדות נוספים שתפקידם דומה. ציין שם של מוסד אחד נוסף שתפקידו דומה, והסבר שני מניעים לבניית מוסדות כאלה. (8 נקודות)
- ג. בניית מוסדות כאלה בירושלים בתקופה זו עוררה מחלוקת חריפה בקרב האוכלוסייה היהודית בעיר. תאר והסבר מחלוקת זו. (5 נקודות)

7. נספח ג

- א. ציין מהו המבנה שבתצלום ובאיזה אתר הוא נמצא, והסבר את תפקידו של המבנה. (6 נקודות)
- ב. הסבר מדוע מוקם האתר שציינת במקום שהוא נמצא בו. (7 נקודות)
- ג. ציין שני פרטים שאפשר ללמוד מן האתר על הלוחמים שלחמו באזור ירושלים, והסבר כיצד אפשר ללמוד אותם. (7 נקודות)

פרק רביעי — מושגים (20 נקודות)

הסבר ארבעה מן השמות או המושגים 8-15 (לכל מושג — 5 נקודות).

שים לב: בהסבר המושג התמקד:

- בהגדרה
- במידע החשוב ביותר
- בהרחבה או בהדגמה

8.	פרודוקטיביזציה	12.	ארמון הנציב
9.	החטיבה הירושלמית	13.	"אעלה בתמר"
10.	שכונת חצר	14.	דרך בורמה
11.	אליעזר בן יהודה	15.	עבד אל-קאדר אל-ח'וסייני

בהצלחה!

התקופות העיקריות בתולדות ירושלים

(מן המאוחרת ביותר לקדומה ביותר)

השנים	התקופה
משנת 1967	ירושלים המאוחדת
1967-1948	ירושלים החצויה
1948-1917	תקופת המנדט
1917-1801	המאה ה־19 (שלהי התקופה העות'מאנית)
1800-1517	התקופה העות'מאנית
1517-1260	התקופה האיובית והממלוכית
1260-1099	התקופה הצלבנית
1099-638	התקופה הערבית (התקופה המוסלמית הקדומה)
638-324	התקופה הביזנטית (תקופת התלמוד)
324-70	התקופה הרומית המאוחרת (תקופת המשנה)
63 לפנה"ס - 70 לספירה	שלהי ימי בית שני ותקופת בית הורדוס (התקופה הרומית המוקדמת)
332-63 לפנה"ס	התקופה ההלניסטית (תקופת בית שני / התקופה החשמונאית)
538-332 לפנה"ס	שיבת ציון (תקופת בית שני / התקופה הפרסית)
586-538 לפנה"ס	התקופה הפרסית
928-586 לפנה"ס	ממלכת יהודה (תקופת בית ראשון / תקופת הברזל)
1000-928 לפנה"ס	הממלכה המאוחדת (התקופה הישראלית / תקופת הברזל)
1200-1000 לפנה"ס	תקופת השבטים ומלכות שאול
עד 1200 לפנה"ס	תקופת הברונזה / התקופה הכנענית

רשימת אתרי השטח, לפי תקופות

(מן המוקדמת למאוחרת)

התקופה הצלבנית

— כנסיית הקבר (תצפית מבחוץ)

התקופה הממלוכית

— מבנים טיפוסיים ברחוב השלשלת

— בית כנסת הרמב"ן (תצפית מבחוץ)

התקופה העות'מאנית

— חומות העיר העתיקה ושעריה (יפו, ציון)

— בתי הכנסת הספרדיים (תצפית מבחוץ)

המאה ה־19

— מגרש הרוסים: הכנסייה, בית החולים, אכסניית הנשים, המשלחת הדתית (תצפית מבחוץ)

— כנסיית סנט פול (תצפית מבחוץ)

— הרובע היהודי: בית הכנסת "החורבה"

— בית דוד

— בתי ברוידא

— בית הספר כי"ח (אליאנס)

תקופת המנדט

— טלביה: וילה קונסטנטין סלמה, בית ג'לאד.

— רחביה: המוסדות הלאומיים, בית דב יוסף, בית בונם.

מלחמת העצמאות

— מנזר סן סימון

— הקסטל

— בית הקברות בקריית ענבים

ירושלים החצויה

— קו התפר: ע"ח 9, שיכוני המבצר.

— מעבר מנדלבאום

מלחמת ששת הימים

— גבעת התחמושת

העיר המאוחדת

— שכונת רמת אשכול: המבנים לאורך שדרות אשכול והמרכז המסחרי.

נספח ג (לשאלה 7)

